

**МОНГОЛ УЛСЫН
ХҮНС, ХӨДӨӨ АЖ АХУЙ,
ХӨНГӨН ҮЙЛДВЭРИЙН САЙД**

Засгийн газрын IX байр, Энхтайвны өргөн чөлөө 16а,
Баянзүрх дүүрэг, Улаанбаатар хот, 13381
Утас: 26 22 71, Факс: (976-51) 26 32 37,
Цахим шуудан: mofa@mofa.gov.mn,
Цахим хуудас: www.mofa.gov.mn

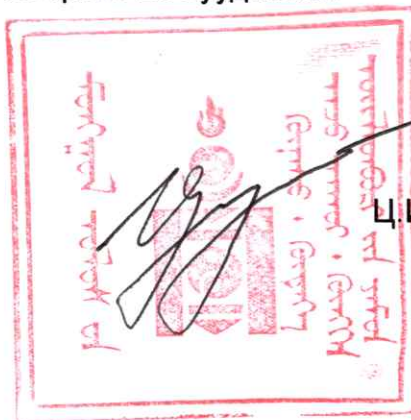
2026.07.09 № 01/2417

танай _____-ны № _____-т

**УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН
Б.УЯНГА ТАНАА**

Хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний экспорт,
тулгамдаж буй асуудлын талаар ирүүлсэн асуулгын
хариултыг хавсралтаар хүргүүлж байна.

Хавсралт 26 хуудастай.

Ц.ИДЭРБАТ

1301041316

Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн
үйлдвэрийн сайдын 2026 оны 07 дугаар
сарын 09-ний өдрийн 01/24/27 тоот
албан бичгийн хавсралт.

Асуулга-1: Хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний экспортын хэмжээ, бүтэц, экспортын орлого, гол нэр төрлийн бүтээгдэхүүн, сүүлийн 10 жилд аж ахуй нэгжид олгосон зөвшөөрлийн сүүлийн 10 жилийн статистик мэдээлэл;

Хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний экспорт

Монгол Улсын хөдөө аж ахуйн экспортын бүтэц нь ихэвчлэн мал аж ахуйн гаралтай бүтээгдэхүүн давамгайлсан, түүхий эд, хагас боловсруулсан болон бэлэн бүтээгдэхүүн хэлбэрээр экспортолдог. Хөдөө аж ахуйн экспортын 80 орчим хувийг мал аж ахуйн гаралтай бүтээгдэхүүн, үлдсэн хувийг ургамлын гаралтай бүтээгдэхүүн эзэлдэг.

Хөдөө аж ахуйн гаралтай түүхий эд, бүтээгдэхүүний экспортын бүтцийг авч үзвэл Малын гаралтай түүхий эд, бүтээгдэхүүний экспортод амьд мал, мах, дайвар бүтээгдэхүүн, сүү, сүүн бүтээгдэхүүн, шувууны өндөг, зөгийн цэвэр бал зэрэг ордог бол ургамлын гаралтай түүхий эд, бүтээгдэхүүний экспортод үр тариа, хүнсний ногоо, төмс, тосны ургамал, жимс, самар зэрэг ордог.

Гаалийн ерөнхий газрын мэдээллээр 2016–2018 онд хөдөө аж ахуйн гаралтай түүхий эд, бүтээгдэхүүний экспорт тогтвортой өсөж, экспортын орлого 64.3 сая ам.доллараас 124.6 сая ам.долларт хүрсэн байна. Коронавируст цар тахлын улмаас 2019 оноос экспортын тоо хэмжээ буурч 2020 онд нийт экспортын орлого 64.6 сая ам.доллар болж буурч байсан.

Харин 2021–2023 онд Монгол Улсын хөдөө аж ахуйн (ХАА) бүтээгдэхүүний экспортын орлого түүхэн дээд хэмжээнд буюу 364.0 сая ам.долларт хүрсэн нь цар тахлын дараах эдийн засгийн сэргэлт, мөн төрөөс хэрэгжүүлсэн хэд хэдэн томоохон бодлого, зохицуулалтын арга хэмжээнүүдтэй шууд холбоотой. Тухайлбал, Засгийн газраас 2021 онд Ковид-19 цар тахлын эдийн засагт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах зорилгоор “Эрүүл мэндээ хамгаалж, эдийн засгаа сэргээх 10 их наядын цогц төлөвлөгөө”-ний хүрээнд жижиг, дунд үйлдвэрлэл болон ХАА-н салбарт ажлын байрыг хадгалах, дотоодын үйлдвэрлэлийг үйл ажиллагааны тогтвортой байдлыг хангах чиглэлээр хөрөнгө оруулалтын дэмжлэгүүд нь 2023 онд үр дүнгээ өгч, салбарын экспорт дээд цэгтээ хүрэх суурь болсон.

2023-2024 оны өвөл Монгол оронд зудын гамшиг нүүрэлсэний улмаас сая сая мал хорогдсон нь түүхий эдийн (мах, ноос, ноолуур, арьс шир) бэлтгэл шууд тасалдах гол шалтгаан болж, 2024 оны хөдөө аж ахуйн гаралтай түүхий эд, бүтээгдэхүүний экспорт 33.3 хувиар огцом буурсан.

2024 оны зудын гамшгийн дараа буюу 2025 онд салбарын дотоодын нийт бүтээгдэхүүн (ДНБ) 5.6%-ийн өсөлт үзүүлж, хөдөө аж ахуйн гаралтай түүхий эд, бүтээгдэхүүний экспортын орлого 321.1 сая ам. долларт хүрч, өмнөх оноос 14.9 хувиар өссөн. Энэхүү богино хугацааны сэргэлт болон экспортын өсөлтөд Ерөнхийлөгчийн санаачилсан “Хүнсний хувьсгал” болон “Цагаан алт” үндэсний хөтөлбөрүүд голлох нөлөө үзүүлсэн.

Хөдөө аж ахуйн гаралтай түүхий эд, бүтээгдэхүүний экспорт 2025 оны байдлаар 321.1 мянган ам.доллар байсан бол үүнээс Мал, амьтан тэдгээрийн гаралтай бүтээгдэхүүн 250.1 мянган ам.доллар, Ургамлын гаралтай бүтээгдэхүүн 66.1 мянган ам.доллар, Мал, амьтан, ургамлын гаралтай өөх тос 4.9 мянган ам.доллар байсан. Харин 2026 оны эхний 5 сарын байдлаар 105.8 мянган ам.доллар байна. *(Хөдөө аж ахуйн гаралтай бүтээгдэхүүний экспортын 2015-2026 оны статистик мэдээг хүснэгт 1-д харуулав.)*

Гол нэр төрлийн бүтээгдэхүүний хувьд экспортод гаргасан малын мах биет хэмжээгээр 2024 онд 47.7 мянган тонн байсан бол 2025 онд 57.5 мянган тоннд хүрч, өмнөх оноос 9.8 (20.6%) мянган тонноор, үнийн дүн 215.9 сая ам.долларт хүрч, 41.3 (23.6%) сая ам.доллараар тус тус өссөн байна. Махны экспортод адууны мах голлож, 2025 онд экспортолсон нийт малын махны үнийн дүнгийн 57.6 хувийг эзэлж байна. Адууны махны 88.7 хувийг БНХАУ, 9.0 хувийг Казахстан, 1.8 хувийг Узбекистан, 0.6 хувийг бусад улсад тус тус экспортолжээ. Самнасан ноолуурын экспортын хэмжээ 2025 онд 4.0 мянган тонн болж, өмнөх оноос 3.3 (5.7 дахин) мянган тонноор, үнийн дүн 332.5 сая ам.доллар болж, 262.6 (4.8 дахин) сая ам.доллараар тус тус өсжээ. Самнасан ноолуурын 82.3 хувийг БНХАУ, 13.7 хувийг Итали улсад, 2.5 хувийг Их Британи улсад, 1.5 хувийг бусад улсад экспортолсон байна. Угаасан болон самнасан ноолуур, хонины ноос нь нийт экспортын 2.2 хувийг бүрдүүлж байна. *(Зарим гол нэр төрлийн бүтээгдэхүүний экспортын хэмжээ, үнийн дүн 2015-2025 оны статистик мэдээг хүснэгт 2 болон хүснэгт 3-д харуулав.)*

Амьтан, тэдгээрийн гаралтай түүхий эд, бүтээгдэхүүний экспортын зөвшөөрөл олгох хүрээнд: Монгол Улсын Амьтан ургамал тэдгээрийн гаралтай түүхий эд бүтээгдэхүүнийг улсын хилээр нэвтрүүлэх үеийн хорио цээрийн хяналт шалгалтын тухай хууль болон холбогдох бусад хуульд өөрчлөлт орж Мал эмнэлгийн ерөнхий газраас 2025 оны 2 дугаар сарын 20-ны өдрөөс мал амьтан тэдгээрийн гаралтай түүхий эд бүтээгдэхүүнд олон улсын мал эмнэлгийн гэрчилгээ буюу энгийн зөвшөөрлийн хүсэлтийг гадаад худалдаа эрхлэгчдийн үйл ажиллгааг хөнгөвчлөх, төрийн үйлчилгээг шуурхай хүргэх, ил тод нээлттэй байдлыг хангах, ашиг сонирхлын зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх зорилгоор хөдөө аж ахуйн гаралтай бүтээгдэхүүний экспортын нэг цонхны цахим систем /export.mofa.gov.mn/-ээр хүлээн авч шийдвэрлэн олгож байна. Энэ хүрээнд: 2025 онд иргэн, аж ахуйн нэгжид 7350 олон улсын мал эмнэлгийн гэрчилгээ, 2026 онд иргэн аж ахуйн нэгжид 2201 олон улсын мал эмнэлгийн гэрчилгээг тус тус олгосон.

Ургамал, тэдгээрийн гаралтай түүхий эд, бүтээгдэхүүний экспортын зөвшөөрөл олгох хүрээнд: “Амьтан, ургамал тэдгээрийн гаралтай түүхий эд, бүтээгдэхүүнийг улсын хилээр нэвтрүүлэх үеийн хорио цээрийн хяналт шалгалтын тухай”, Ургамлын эрүүл мэнд, ургамал

хамгааллын тухай”, “Хүнсний тухай”, “Байгалийн ургамлын тухай”, “Хүнсний бүтээгдэхүүний аюулгүй байдлын тухай” хууль болон холбогдох бусад хууль тогтоомжийг үндэслэн “Ургамлын хорио цээрийн гэрчилгээ”, “Импортын мэдэгдэл”, “Дамжуулан тээвэрлэх мэдэгдэл”-ийн хүсэлтийг гадаад худалдаа эрхлэгчдийн үйл ажиллагааг хөнгөвчлөх, төрийн үйлчилгээг шуурхай хүргэх, ил тод нээлттэй байдлыг хангах, ашиг сонирхлын зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх зорилгоор хөдөө аж ахуйн гаралтай бүтээгдэхүүний экспортын нэг цонхны цахим систем /export.mofa.gov.mn/-ээр хүлээн авч шийдвэрлэн олгож байна.

Хүний эрүүл мэнд, байгаль орчинд үзүүлэх эрсдэлийн түвшинг харгалзан ургамал, тэдгээрийн гаралтай бараанд импортын мэдэгдэл олгох жагсаалтыг ХХААХҮСайдын 2025 оны 04 дүгээр сарын 09-ний өдрийн А161 дүгээр тушаалаар батлуулсанаар ургамлын хөнөөлт организмыг хадгалах, тээвэрлэх эрсдэл бүхий нийт 376 ургамал, ургамлын гаралтай бүтээгдэхүүнд импортын мэдэгдэл олгох эрх зүйн орчин бүрдсэн.

“Ургамал, тэдгээрийн гаралтай түүхий эд, бүтээгдэхүүнд ургамлын хорио цээрийн гэрчилгээ, импортын болон дамжин өнгөрүүлэх мэдэгдлийн хүсэлтийг цахимаар хүлээн авах, хянах, шийдвэрлэх” журамыг Ургамал хамгааллын газрын даргын 2025 А/45 тушаалаар батлуулан үйл ажиллагаандаа хэрэгжүүлэн ажиллаж байна. Энэ хүрээнд: 2025 онд 557 иргэн, аж ахуй нэгжид 2142 ургамлын хорио цээрийн гэрчилгээ, 2026 онд 245 аж ахуй нэгжид 336 ургамлын хорио цээрийн гэрчилгээг тус тус олгосон.

Тус яамнаас Зөвшөөрлийн тухай хуулийн 12 дугаар зүйлд заасны дагуу тусгай зөвшөөрлийг иргэн, аж ахуй нэгжид license.mofa.gov.mn цахим системээр хүсэлтийг хүлээн авч, шийдвэрлэн олгож байна. Экспортын хувьд “Мал, малын үржүүлгийн бүтээгдэхүүн гадаадад гаргах” тусгай зөвшөөрлийг олгож байна.

(ХХААХҮЯ-наас шинээр олгосон болон сунгалт хийсэн тусгай зөвшөөрлийн мэдээллийг хүснэгт 4-д харуулав.)

Асуулт-2: Мах, сүү, сүүн бүтээгдэхүүн, ноос, ноолуур, арьс шир, газар тариалангийн бүтээгдэхүүний экспортод голлох байр суурь эзэлж байгаа улсуудын талаарх судалгааны мэдээлэл;

Монгол Улсаас БНХАУ, ОХУ, Солонгос, Казакстан, Вьетнам, Япон, Хонконг, Катар, Ирак, Таджикистан, Кувейт, Арабын Нэгдсэн Эмират, Азарбайжан, Турк, Узбекистан, Туркменистан, Тажикистан, Азербайджан, Иран, БНАСАУ, Бахрайн зэрэг 19 улс оронд мал амьтан тэдгээрийн гаралтай түүхий эд бүтээгдэхүүн экспортлогдож байна.

Монгол Улсаас экспортлож буй мал аж ахуйн гаралтай түүхий эд, бүтээгдэхүүний экспортын зах зээлийг дараах байдлаар нэгтгэн харуулж болно. /2025 оны байдлаар/

Бүтээгдэхүүн	Гол импортлогч улсууд
Мах	БНХАУ-62%, Булангийн орнууд-22%, бусад орнууд-16%
Сүү, сүүн бүтээгдэхүүн	Киргизстан-86.7%, АНУ-6.4%, БНХАУ-3.7%, Япон-3.3%

Ноос	БНХАУ-80.1%, Япон-8.2%, Непал-5.1%, БНСУ-3.7%
Ноолуур	БНХАУ-82.7%, Итали-13.3%, Их Британи-2.5%, Франц-0.7%
Арьс шир	БНХАУ-70.0%, Турк-19.4%, АНУ-6.32%, БНСУ-2.7%

Монгол Улсын газар тариалангийн салбарын экспорт нь мал аж ахуйн бүтээгдэхүүнтэй харьцуулахад бага хэмжээтэй боловч улаанбуудай, гурил, төмс, хүнсний ногоо, тосны ургамал (рапс), малын тэжээл, органик тариалангийн бүтээгдэхүүн зэрэг бүтээгдэхүүнээр хөгжиж байна. Экспортын гол зах зээл нь хөрш болон бүс нутгийн орнууд байдаг. /2025 оны байдлаар/

Бүтээгдэхүүн	Гол импортлогч орнууд
Рапс (тосны ургамал)	БНХАУ-100%
Гурил /бусад үр тарианы гурил/	БНХАУ-76.5%, Япон-23.0%, АНУ-0.5%
Төмс	Узбекистан-70.5%, Казахстан-28.3%, Киргизстан-1.1%
Малын тэжээлийн ургамал	БНХАУ-100%

(Мах, сүү, сүүн бүтээгдэхүүн, ноос, ноолуур, газар тариалангийн бүтээгдэхүүний экспортын мэдээг 2025 оны эцсийн байдлаар орноор гарган хүснэгт 5-д харуулав.)

Гаалийн байгууллагын мэдээллийн системд бүртгэгдсэн мэдээлэлд үндэслэн сүүлийн 10 жилийн хугацаанд экспортолсон ургамал, тэдгээрийн гаралтай түүхий эд, бүтээгдэхүүний мэдээллийг бэлтгэн хүргүүлж байна. Үүнд: 2016 оны 1 дүгээр сарын 5-наас 2025 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн хооронд 50 улсад нийт 833,398.2 тонн ургамлын гаралтай бүтээгдэхүүн, 5559 ширхэг монгол гэр экспортолсон бөгөөд энэ хугацаанд 114 төрлийн HS код бүхий 1,694 төрлийн бараа, бүтээгдэхүүн 40 улсын зах зээлд 16 хилийн боомтоор экспортлогджээ.

Асуулт-3: Хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүн экспортлоход тулгарч буй мал эмнэлэг, хорио цээр, лабораторийн шинжилгээ, олон улсын стандарт, тээвэр логистикийн хүндрэл зэрэг асуудлаар хийсэн судалгаа, үнэлгээний талаарх мэдээлэл;

Олон улсын байгууллагуудын мал эмнэлэг, хорио цээрийн талаар судалсан судалгааны тоймыг дараах хэсэгт эх сурвалжийн хамт дурдлаа.

НҮБ-ын ХХААБ-ын Монгол улсад “Малын эрүүл мэнд, хүнсний аюулгүй байдлын тогтолцоог бэхжүүлэх” төслийн үнэлгээнд мал эмнэлгийн тогтолцоо, лабораторийн чадавх, өвчний хяналт, экспортын бэлэн байдлыг үнэлсэн хамгийн ойрын хугацааны FAO үнэлгээний тайлан юм. Тайланд лабораторийн шинэчлэл, өвчний хяналт, мал эмнэлгийн үйлчилгээний чадавхад тулгарсан санхүүгийн болон институцийн хүндрэлүүдийг авч үзсэн. Төслийн тайланг дараах линкээс авч үзнэ үү. <https://openknowledge.fao.org/items/a56076b3-338f-4566-8813-177be2c3bf87>

Мөн НҮБ-ын ХХААБ-ын “Монголын малын эрүүл мэнд, мал эмнэлгийн үйлчилгээний дэмжлэг” төслийн тайланд малын өвчин нь экспорт, худалдааны хамгийн том саад болохыг

тодорхой дурдсан бөгөөд олон улсын эрүүл ахуйн стандарт мөрдөх шаардлага, хорио цээр, баталгаажуулалт, мал эмнэлгийн үйлчилгээний хүчин чадлын асуудлыг тайлбарласан. Төслийн тайланг дараах линкээс авч үзнэ үү. <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/4f15a464-63cd-4f94-bdb7-86b4dc5cb243/content>

Дэлхийн Банкны хэрэгжүүлсэн төслүүдийн үнэлгээнд: Малын эрүүл мэндийн тогтолцоог бэхжүүлэх шаардлагатай, Малын бүртгэл, мөрдөн мөшгөх (traceability) систем хангалтгүй, Малчдаас үйлдвэр хүртэлх нийлүүлэлтийн сүлжээн дэх дамжлаг, тасалдал нь экспортын шаардлага хангахад хүндрэл учруулдаг гэж тэмдэглэсэн. Тайланг дараах линкээс авч үзнэ үү. <https://www.worldbank.org/en/results/2020/11/30/bringing-herders-closer-to-markets-and-livestock-services>

Лаборатор, шинжилгээний асуудал: Экспортын бүтээгдэхүүнд мал эмнэлгийн лабораторын оношилгоо, үлдэгдэл бодисын шинжилгээ, микробиологийн шинжилгээ, хүнсний аюулгүй байдлын сорилт зэрэг олон төрлийн лабораторийн баталгаажуулалт шаардагддаг. Олон улсын хэмжээнд хүлээн зөвшөөрөгдсөн лабораторийн чадавх, магадлан итгэмжлэл, шинжилгээний харилцан хүлээн зөвшөөрөл хангалтгүй байгаа нь экспортын өртгийг өсгөдөг гэж НҮБ-ын ХХААБ-ын судалгаанд үнэлэгдсэн. <https://www.fao.org/mongolia/resources/publications/en>

Олон улсын стандартын шаардлага хувьд НҮБ-ын ХХААБ-ын судалгааны дүгнэлтээр Монголын үйлдвэрлэгчид дараах стандартуудыг хангахад хүндрэлтэй байдаг. НАССР (Хүнсний аюулгүй байдлын удирдлага), ISO 22000, OIE/WOAH малын эрүүл мэндийн стандарт, Codex Alimentarius стандартууд, БНХАУ, ЕХ болон бусад улсын импортын тусгай шаардлага. Ялангуяа малын гарал үүсэл, эрүүл мэндийн түүх, боловсруулалтын үе шат бүрийн бүртгэл дутмаг байгаа нь өндөр үнэтэй зах зээлд нэвтрэх боломжийг бууруулдаг. <https://www.fao.org/mongolia/resources/publications/en>

Тээвэр, логистикийн хүндрэлийн хувьд далайд гарцгүй байршил, экспортын бүтээгдэхүүн урт зайд тээвэрлэгддэг, хөргөлттэй агуулах, хүйтэн хэлхээ (cold chain) хүрэлцээгүй, хилийн нэвтрэх хугацаа урт, БНХАУ-ын зах зээлээс өндөр хамааралтай зэрэг хүчин зүйл нь мах, сүү, жимс жимсгэнэ зэрэг түргэн муудах бүтээгдэхүүний экспортын эрсдэлийг нэмэгдүүлдэг.

Дэлхийн Банкны LAMP болон Livestock Commercialization төслүүдийн үнэлгээнд Мал эмнэлгийн үйлчилгээний чанар, нийлүүлэлтийн сүлжээний уялдаа, зах зээлийн хүртээмж, экспортын чанарын стандарт нь Монголын экспортын өрсөлдөх чадварыг тодорхойлох гол хүчин зүйл гэж үзсэн. <https://www.worldbank.org/en/results/2020/11/30/bringing-herders-closer-to-markets-and-livestock-services>

Мөн Дэлхийн банкны хэрэгжүүлж буй “Мал аж ахуйн эдийн засгийн эргэлтийг нэмэгдүүлэх” төслийн тайлангуудыг <https://lcp.mn/page/detail/9> энэ линкээр орж танилцах боломтой. Тус төслийн хүрээнд Мах, сүүн бүтээгдэхүүний аюулгүй байдлын талаар хийгдсэн тайланг https://drive.google.com/file/d/1zqA_ex8ZTG9dk40W1zGq0mTPCX7u_bIA/view линкээр орж танилцна уу.

НҮБ-ын Хүнс, хөдөө аж ахуйн байгууллага (FAO) Монгол дахь мал эмнэлгийн тогтолцоог олон улсын стандартад нийцүүлэх, хүнсний аюулгүй байдлыг сайжруулах нь

мал аж ахуйн бүтээгдэхүүний экспорт нэмэгдэх үндсэн нөхцөл гэж дүгнэсэн. <https://www.fao.org/mongolia/resources/publications/en>

Азийн Хөгжлийн Банк (ADB)-ны Уур амьсгалын өөрчлөлтөд тэсвэртэй, тогтвортой мал аж ахуйн хөгжөл төслийн үнэлгээнд Малын эрүүл мэнд, бэлчээрийн тогтвортой ашиглалт, өртгийн сүлжээний шинэчлэл, экспортын чанар, өрсөлдөх чадвар сайжрахгүй бол тус салбарын экспортын өсөлт хязгаарлагдана гэж дурдсан. <https://www.adb.org/sites/default/files/linked-documents/53038-001-ea.pdf>

Монголын хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний экспортын хөгжлийг хязгаарлаж буй үндсэн асуудлууд нь:

- Малын халдварт өвчний эрсдэл, хорио цээрийн шаардлага.
- Олон улсын хэмжээнд хүлээн зөвшөөрөгдөх лабораторийн чадавхын хязгаарлалт.
- НАССР, ISO болон импортлогч орны стандарт хангах хүндрэл.
- Гарал үүслийн бүртгэл, мөрдөн мөшгөх системийн сул хөгжил.
- Тээвэр, логистик, хил дамнасан нийлүүлэлтийн өндөр зардал.

Эдгээр асуудлыг шийдвэрлэх нь мах, сүү, ноос ноолуур, арьс шир зэрэг бүтээгдэхүүний экспортыг нэмэгдүүлэх гол нөхцөл гэж дотоод болон олон улсын судалгаанууд дүгнэжээ.

Асуулт-4: Экспортын зөвшөөрөл, квот олголтод тавигдах шалгуур, хариуцах байгууллага

Экспортын зөвшөөрөл, квот олголтын хувьд:

Хүнсний тухай хуулийн 3.1.6-д заасан "стратегийн хүнс" гэж монгол хүний физиологийн хэрэгцээнд зайлшгүй шаардлагатай малын мах, сүү, тарианы үр, улаан буудай, гурил, ундны усыг; гэж заасан. Дотоодын хүнсний хангамж, аюулгүй байдлын бодлоготой уялдуулан Хүнсний тухай хуулийн 6.7-д зааснаар тухайн жилд экспортлох стратегийн хүнсний нэр төрөл, тоо хэмжээг хүнсний эрэлт, нийлүүлэлтэд тулгуурлан Хүнсний аюулгүй байдлын үндэсний зөвлөлөөр хэлэлцэж, тус зөвлөлөөс гаргасан зөвлөмжид үндэслэн хуулийн 6.8-д экспортлох зөвшөөрлийг хүнсний асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага олгодог.

Энэ харилцааг Хүнсний тухай хуулийн 5¹ дүгээр зүйлд заасан "Стратегийн хүнсийг экспортлох, импортлох зөвшөөрөл олгох журам"-аар зохицуулдаг.

Монгол Улсын мал тоо толгой, үйлдвэрийн хүчин чадал, экспортыг нэмэгдүүлэх бодлоготой уялдуулан 2023 оноос хойш махны экспортын тоо хэмжээнд "тоо хэмжээний хязгаарлалт" тогтоохгүй байхаар тухайн бүр Хүнсний аюулгүй байдлын үндэсний зөвлөл шийдвэрлэж ирсэн.

Мах экспортлогч аж ахуйн нэгжүүд хүнсний аюулгүй байдлын нийтлэг шаардлагыг хангах ёстой. Тухайлбал мах, махан бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл нь өндөр эрсдэлтэй ангилалд ордог тул үйл ажиллагаа шинээр эхлэхэд хяналтын байгууллага урьдчилсан хяналт шалгалт хийж дүгнэлт гаргадаг. Мөн хүнсний зориулалтаар бэлтгэх мал, амьтан эрүүл байх, үйлдвэрлэлд эрүүл ахуй, үйлдвэрлэлийн зохистой дадал нэвтрүүлсэн байх, бүтээгдэхүүний уял мөрийг мөрдөн тогтоох бүртгэл хөтлөх зэрэг үүрэг хүлээнэ. Иймээс махны экспортын

зөвшөөрөл авах шалгуур нь зөвхөн квотын хүрээний сонгон шалгаруулалтаар хязгаарлагдахгүй, харин үйлдвэрлэл, аюулгүй байдал, гарал үүсэл, хяналтын тогтолцоог хамардаг.

Монгол Улс сүү, сүүн бүтээгдэхүүний хэрэгцээг дотоодоос бүрэн хангадаггүй тул Хүнсний аюулгүй байдлын үндэсний зөвлөлөөс экспортын тоо хэмжээ тогтоодоггүй, Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн яамнаас экспортын зөвшөөрөл олгодоггүй болно. Харин хүн амын сүүн бүтээгдэхүүний хэрэгцээний тодорхой хувийг импортын хуурай сүүтээр үйлдвэрлэж байна.

Экспортын зөвшөөрөл, тавигдах шалгуур, хариуцах байгууллагын хувьд:

Мал эмнэлгийн ерөнхий газраас "Олон улсын мал эмнэлгийн гэрчилгээ" гэж экспортлогдож буй мал, амьтан, түүний гаралтай түүхий эд, бүтээгдэхүүн нь олон улсын гэрээ болон дотоодын хууль тогтоомжид заасан тодорхой нөхцөл шаардлагыг хангаж байгааг гэрчлэн олгодог.

Ургамал хамгааллын газраас "Амьтан, ургамал тэдгээрийн гаралтай түүхий эд, бүтээгдэхүүнийг улсын хилээр нэвтрүүлэх үеийн хорио цээрийн хяналт шалгалтын тухай", "Ургамлын эрүүл мэнд, ургамал хамгааллын тухай", "Хүнсний тухай", "Байгалийн ургамлын тухай", "Хүнсний бүтээгдэхүүний аюулгүй байдлын тухай" хууль болон холбогдох бусад хууль тогтоомжийг үндэслэн "Ургамлын хорио цээрийн гэрчилгээ", "импортын мэдэгдэл", "дамжуулан тээвэрлэх мэдэгдэл"-ийг олгож байна.

(Гадаад худалдааны үйл ажиллагаанд шаардаж буй баримт бичиг, иргэн, хуулийн этгээдийн бүрдүүлэх мэдээллийн жагсаалтыг хүснэгт 6-д харуулав.)

Асуулт-5: Малчид, хоршоод, үндэсний үйлдвэрлэгчдийг экспортын сүлжсээнд бодитоор оролцуулах, экспортын бүтээгдэхүүний боловсруулалтын түвшин, экспортын өрсөлдөх чадварыг нэмэгдүүлэх, шинэ зах зээл нээх чиглэлээр Засгийн газраас хэрэгжүүлж буй бодлого, эрх зүйн шинэчлэлт болон санхүүжилт, зээл, дэмжлэгийн үр дүнгийн талаар;

Засгийн газраас хэрэгжүүлж буй бодлогын хувьд:

Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн санаачлан хэрэгжүүлж буй "Хүнсний хувьсгал", "Цагаан алт" үндэсний хөдөлгөөнүүд, түүнчлэн Засгийн газраас хэрэгжүүлж буй "Атар-IV", "Шинэ хоршоо – Чинээлэг малчин" хөтөлбөрүүдийн хүрээнд хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн салбарын үйлдвэрлэл, бүтээмж, экспортын чадавх тасралтгүй нэмэгдэж байна. Энэ нь хүнсний хангамж, аюулгүй байдлыг бэхжүүлэхийн зэрэгцээ хөдөө аж ахуйн гаралтай бүтээгдэхүүний нэмүү өртгийг өсгөх, экспортыг төрөлжүүлэх, олон улсын зах зээлд өрсөлдөх чадварыг сайжруулах шинэ боломжуудыг бүрдүүлж байна.

- "Хүнсний хувьсгал" үндэсний хөдөлгөөний хүрээнд 2 жилийн хугацаанд 3160 иргэн, аж ахуйн нэгжид 1.2 их наяд төгрөгийн хөнгөлөлттэй зээлийг олгосноор сүү боловсруулах 10, мал төхөөрөх, мах боловсруулах 18, гурилан бүтээгдэхүүний 12, бусад нэр төрлийн бүтээгдэхүүний 13, нийт 53 үйлдвэр шинээр байгуулагдаж, газар тариалангийн зоорины багтаамж 15%, үтрэмийн багтаамж 7%, тариалангийн

талбай 13%, зуны болон өвлийн хүлэмж 28%-иар тус тус нэмэгдсэн. Мөн хүнсний бүтээгдэхүүний нэр төрөл 37%, ажлын байр 21%, дундаж борлуулалтын орлого 31%, дундаж цэвэр ашиг 32%, үндсэн хөрөнгө 55%, эргэлтийн хөрөнгө 38%, аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татвар 46%, нийгмийн даатгал 60%-иар тус тус өссөн дүнтэй байна.

- “Цагаан алт” үндэсний хөдөлгөөний хүрээнд 2025 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаар ноос ноолуур, арьс шир боловсруулах үйлдвэрлэлийн хүчин чадлыг нэмэгдүүлэх, үйл ажиллагааг дэмжих зорилгоор үйлдвэр аж ахуйн нэгжийн хүсэлтийг хүлээн авч эргэлтийн хөрөнгийн 382.4 тэрбум төгрөгийн 120 хяналтын гэрээ, хөрөнгө оруулалтын зээлийн 126.6 тэрбум төгрөгийн 62 хяналтын гэрээ, нийт 508.9 тэрбум төгрөгийн 182 зээлийн хяналтын гэрээг байгуулаад байна. 2026 онд ноос, ноолуур, арьс ширний бэлтгэл, үйлдвэрлэл, экспортыг дэмжсэн эргэлтийн хөрөнгийн зээл, зээлийн хүүгийн дэмжлэг үзүүлэх хүрээнд 86.3 тэрбум төгрөгийн төсөв батлагдсан. Ноолуурын үйлдвэрлэлийн салбарт 6,000 тн ноолуур бэлтгэсэн нь анх удаа түүхий эдийн 70 орчим хувийг дотоодын үйлдвэрлэгч нар бэлтгэсэн үзүүлэлт болж байна. Мөн ээрэх хүчин чадлыг 400.0 тн, сүлжих хүчин чадлыг 200 мянган ширхэгээр нэмэгдүүлэх боломж бүрдүүлээд байна. Ноосны үйлдвэрлэлийн салбарт эргэлийн хөрөнгийн зориулалтаар 35.0 тэрбум төгрөгийн зээл олгогдож, 20,000 тн ноос бэлтгэхээр төлөвлөж байна. Арьс ширний үйлдвэрлэлийн салбарт эргэлийн хөрөнгийн зориулалтаар 25.1 тэрбум төгрөгийн зээл олгогдож, 1.2 сая ширхэг бог, 488.5 мянган ширхэг бодын шир бэлтгэх нөхцөл бүрдлээ.
- Монгол Улсын Засгийн газрын 2025 оны 47 дугаар тогтоолоор баталсан “АТРЫН IV АЯН” тариалангийн салбарын дунд хугацааны бодлогын хүрээнд хүнс, хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэл эрхлэгчдийг дэмжин хөнгөлөлттэй зээлийг олгож байна. Нийт 939 зээлдэгч, 616.5 тэрбум төгрөгийн зээлийг олгохоор шийдвэрлэсэн бөгөөд зээл олголтын дүнг салбараар ангилахад 215.8 тэрбум төгрөгийг газар тариалангийн чиглэлээр, 106.9 тэрбум төгрөгийг мал аж ахуй, 293.7 тэрбум төгрөгийг хүнсний үйлдвэрийн чиглэлээр тус тус олгоод байна. “АТРЫН IV АЯН”-ы хүрээнд төмс, хүнсний ногооны агуулахын багтаамж 17000 тонноор, анхан шатны үр үржүүлгийн төв үтрэмийн багтаамж 15000 тонноор тус тус нэмэгдүүлснээр 2025 оны байдлаар төмс, хүнсний ногооны зоорийн нийлбэр багтаамж 305 мянган тонн, үр тарианы үтрэмийн нийлбэр багтаамж 347 мянган тоннд хүрлээ. Атар-4 тариалангийн тогтвортой хөгжлийн аяны хүрээнд мал аж ахуйн хөгжлийг дэмжих, үйлдвэрлэлийн бүтээмжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор “Нутагтаа эзэн 100:1000” төслийг 17 аймгийн 25 суманд хэрэгжүүлж Улсын төсвийн 986.0 сая төгрөгийн санхүүжилтээр 3 төрлийн тэжээлийн таримлын 412 тонн үрийг олгосоноор таримал тэжээлийн тариалалт 2300 га-аар нэмэгдэж байна.
- “Уламжлалт мал аж ахуйд тулгамдаж байгаа уур амьсгалын өөрчлөлтөөс шалтгаалсан сөрөг нөлөөллийг бууруулах тухай” хуулиар эрх олгогдсоны дагуу Засгийн газрын 2024 оны “шинэ хоршоо хөдөлгөөн” өрнүүлэх тухай 166 дугаар тогтоолын хавсралтаар шинэ хоршоо-чинээлэг малчин арга хэмжээний төлөвлөгөөг баталсан. Уг төлөвлөгөөнд хоршооны гишүүн малчинд хөрөнгө оруулалтын зориулалтаар хөнгөлөлттэй зээл олгож, зээлийн хүүгийн зөрүүг Засгийн газраас хариуцан төлөх талаар тодорхой тусгасан. Ингэснээр хоршооны гишүүн малчинд 50 хүртэл сая төгрөгний жилийн 18 хувийн хүүтэй зээлийг 5 жилийн хугацаатайгаар олгох боломж бүрдсэн. Энэхүү зээлийн хүүгээс 6 хувийг зээлдэгч малчин, үлдсэн

12 хувийн хүүг Монгол Улсын Засгийн газар хариуцан төлөх байдлаар арилжааны банкууд хооронд байгуулсан 2025 оны 5 дугаар сарын 07-ны өдрийн 240509/84, 240508/03-372, 1824/A73 дугаартай “Хоршооны гишүүн малчны зээл”-ийн санхүүжилтийн “Ерөнхий гэрээ”-ний дагуу арилжааны банкуудаар зээл олгосон.

/2025 оны 12 дугаар сарын 31-ны байдлаар/

Хоршооны гишүүн малчны зээл	Зээлийн хэмжээ /тэрбум төгрөг/	Хоршооны тоо	Зээл авсан малчны тоо
2024-2025	866.3	7619	25569

Жижиг, дунд үйлдвэрийн газраас 21 аймагт Шинэ хоршоо хөдөлгөөнөөс олгосон зээлийн зориулалтын үр дүнд хийсэн судалгаагаар нийт зээлийн 38 хувийг үржлийн мал худалдан авах, бойжуулах, борлуулах, 32 хувийг сүү, цагаан идээ боловсруулах, 30 хувийг бусад зориулалтаар зарцуулсан үзүүлэлтэй байна.

Шинээр 1160 ажлын байр бий болгож, зээлийн үр дүнд малын үүлдэрлэг байдал 57.7-63.9 хувь, өвс тэжээл бэлтгэлийн хүрэлцээ 34.6-37.9 хувь, малын хашаа, саравчийн хүрэлцээ 31.3-34.5 хувь, тоног төхөөрөмжийн хангалт 19.6-23.2 хувь, МАА-н үйлдвэрлэлийн мэдлэг 15.3-19.7 хувь, ажиллах хүчний хангамж 9.8-11.6 хувь, малын тэжээл тариалах газрын хүртээмж 9.7-9.9 хувиар өссөн байна.

2026 оны 06 сарын байдлаар 136,44 тэрбум төгрөгийн зээлийн эргэн төлөлттэй байна.

Малчдын зээлийн багцын чанар харьцангуй сайн түвшинд байна. Нийт зээлийн 96.3 хувь нь хэвийн ангилалд багтаж байгаа бөгөөд чанаргүй зээлийн хэмжээ ердөө 1.8 хувийг эзэлж байна. Энэ нь малчид зээлийн эргэн төлөлтийн сахилга бат сайн, санхүүгийн үүргээ тогтмол биелүүлдэг зээлдэгчдийн бүлэг болохыг харуулж байна. Түүнчлэн нийт зээлийн 90.8 хувь нь 1-5 жилийн хугацаатай байгаа нь мал аж ахуйн үйлдвэрлэлийн онцлогт нийцсэн санхүүжилтийн бүтэц бүрдсэнийг илэрхийлж байна.

Монгол Улсын Засгийн газрын 2022 оны 380 дугаар тогтоолоор “Ямааны ноолуурын боловсруулалт, худалдаанд мөрдөх техникийн зохицуулалт”-ыг баталсан. Уг техникийн зохицуулалтын зорилго нь ямааны ноолуурын боловсруулалт, худалдааны явцад хүний эрүүл мэнд, хүрээлэн буй орчны аюулгүй байдлыг хангах, нэмүү өртөг шингэсэн эцсийн бүтээгдэхүүний эзлэх хувийг нэмэгдүүлэх, техникийн зохицуулалтын шаардлага хангаагүй бүтээгдэхүүнийг улсын хилээр нэвтрүүлэхээс хамгаалахад оршино. Уг техникийн зохицуулалт хэрэгжсэний үр дүнд самнасан ноолуурын экспортын хэмжээ 2025 онд 4.0 мянган тонн болж, өмнөх оноос 3.3 (5.7 дахин) мянган тонноор, үнийн дүн 332.5 сая ам.доллар болж, 262.6 (4.8 дахин) сая ам.доллаар тус тус өсжээ.

Жижиг, дунд, үйлдвэрийн газраас үндэсний үйлдвэрлэгчдийг олон улсын зах зээлд нэвтрүүлэх, экспортын суваг бий болгох зорилгоор томоохон орнуудад жил бүр үзэсгэлэн арга хэмжээг зохион байгуулж оролцуулан хамтран ажилладаг. Гадаад улсад зохион байгуулсан арга хэмжээ 2026 оны хувьд:

- БНСУ-д 2026 оны 03 дугаар сарын 14-17-ны өдрүүдэд 14 аж ахуй нэгжийн 40 гаруй төрлийн бүтээгдэхүүнээр оролцож ойролцоогоор 141.7 сая төгрөгийн бүтээгдэхүүн борлуулсан.
- Япон улсын нийслэл Токио хотын “Tokyo Big Sight” үзэсгэлэнд 2026 оны 03 дугаар сарын 10-13-ны өдрүүдэд 8 аж ахуй нэгжийг оролцуулан хамтран ажилласан.

- Лондон хотод “Монголын тэмээний өдөрлөг” арга хэмжээг 2026 оны 04 дугаар сарын 10-ны өдөр зохион байгуулж 12 аж ахуй нэгж оролцож 66.5 сая төгрөгийн борлуулт хийсэн.

Дотоодод жил бүр үзэсгэлэн арга хэмжээг зохион байгуулж ажиллаж байна. 2026 оны хувьд:

- “Амар байна уу 2026” нэртэй цогц үзэсгэлэн, худалдаа, хөрөнгө оруулалт, хамтын ажиллагааны арга хэмжээг амжилттай зохион байгууллаа. Тус арга хэмжээ “Их наяд” болон “Соёолж молл” худалдааны төвд нэг сарын турш үргэлжилж, нийслэлийн есөн дүүрэг болон 21 аймгийн ойролцоогоор 1,000 орчим жижиг, дунд үйлдвэрлэл, үйлчилгээ эрхлэгч түрээсийн ямар нэгэн төлбөргүй оролцож, 55,000 нэр төрлийн бараа, бүтээгдэхүүнийг үйлдвэрийн үнээр сурталчлан борлуулсан юм. Үзэсгэлэнгийн үр дүнд 52.5 тэрбум төгрөгийн борлуулалтын орлоготой ажилласан.
- “FEEL MONGOLIA 2026” арга хэмжээг 2026.03.27-28-ны өдрүүдэд One Event Hall Mongolia-д Эдийн засаг, Хөгжлийн яам, Жижиг, дунд үйлдвэрийн газар, Нийслэлийн аялал жуулчлалын газар, Монголын аялал жуулчлалын холбоо хамтран зохион байгуулав. Тус арга хэмжээнд 150 гаруй ААН байгууллага, үндэсний үйлдвэрлэгч, жуулчны бааз, ресорт, технологийн шинэ шийдэл, аяллын сонирхолтой бүтээгдэхүүн үйлчилгээг нэг дор танилцуулна. Нийт оролцогчдын 60 гаруй хувь нь жижиг, дунд үйлдвэр, үйлчилгээ эрхлэгчид байна.
- 2026 оны 01 дүгээр сарын 26-аас 2 дугаар сарын 17-ны өдрүүдэд “Баянголд үйлдвэрлэв” нэрийн барааны төв дэлгүүрт зохион байгуулсан “Баян гоё – Цагаан сар 2026” үзэсгэлэн арга хэмжээг “Баянгол үйлдвэрлэв” нэрийн барааны дэлгүүртэй хамтран зохион байгуулав. Үзэсгэлэн худалдаанд 60 үндэсний үйлдвэрлэгч хамрагдаж 148,700,000 төгрөгийн борлуулалттай ажиллав.
- Япон-Монголын худалдааны танхимаас 5 дахь удаагаа зохион байгуулж буй “GOLDEN WEEK-2026” Монгол-Японы бизнес өдөрлөгийг хамтран зохион байгуулж байна. 2026 оны 6 дугаар сарын 5,6,7-ны өдрүүдэд зохиогдох уг өдөрлөгт Монгол-Япон хоёр орны хооронд бизнес эрхэлдэг аж ахуй нэгжүүд, мөн дотоодын үйлдвэрлэл, үйлчилгээ эрхлэгч нийт 40 байгууллага 50 асарт бүтээгдэхүүн үйлчилгээгээ дэлгэн оролцов. Нийт 210,000,000 төгрөгийн борлуулалтын орлого олсон.
- “ДЭЛХИЙН ЖИЖИГ, ДУНД ҮЙЛДВЭРИЙН ӨДӨР-2026” үзэсгэлэн худалдаа 5 дахь удаагаа 2026.06.12-14-ны өдрүүдэд Д.Сүхбаатарын нэрэмжит талбайд зохион байгуулж 400 гаруй бизнес эрхлэгчид, 1000 гаруй нэр төрлийн бүтээгдэхүүнээр оролцож 1,2 тэрбум төгрөгийн борлуулалтын орлого олов. Мөн ОХУ, Вьетнам, Япон, Энэтхэг, Англи, Итали улсын бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэгч оролцсоноороо онцлог байв.

Мөн Монгол Улс, Бүгд Найрамдах Хятад Ард Улсын экспорт, импортын хүнсний аюулгүй байдлын хамтын ажиллагааны Дэд сайд нарын түвшний VI уулзалт БНХАУ-ын Шямэнь хотноо 2026 оны 06 дугаар сарын 24-ны өдөр зохион байгуулагдсан. Уулзалтаар хоёр тал экспорт, импортын хүнсний аюулгүй байдал, мал, амьтны эрүүл мэнд, ургамлын хорио цээрийн чиглэлээр хэрэгжүүлж буй хамтын ажиллагааны явцыг дүгнэж, худалдааг хөнгөвчлөх, хөдөө аж ахуйн гаралтай бүтээгдэхүүний экспортлох боломжийг нэмэгдүүлэх чиглэлээр цаашид хэрэгжүүлэх ажлуудын талаар тохиролцсон.

Мөн “Монгол Улсаас БНХАУ-д адууны мах экспортлох үеийн хяналт шалгалт, хорио цээр, ариун цэврийн шаардлагын тухай протокол”-ыг шинэчлэн байгуулж гарын үсэг зурсан ба ингэснээр малын гаралтай түүхий эд, бүтээгдэхүүний экспортын нэр төрлийг нэмэгдүүлж, БНХАУ-д адууны дайвар бүтээгдэхүүн экспортлох нөхцөл бүрдсэн.

Монгол Улс, Евразийн эдийн засгийн холбоо, түүний гишүүн орнуудын хооронд Худалдааны түр хэлэлцээрийг байгуулсан нь хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн салбарын үйлдвэрлэл, худалдааг эрчимжүүлж Евразийн 180 сая гаруй хэрэглэгчтэй томоохон зах зээлд бараа бүтээгдэхүүнээ гаалийн тарифаас чөлөөлүүлж, илүү таатай нөхцөлөөр нийлүүлэх боломжийг олгож байгаа.

Ялангуяа мах, махан бүтээгдэхүүн, ноос, ноолуур, арьс шир, нэхмэл болон оёмол бүтээгдэхүүн зэрэг манай улсын өрсөлдөх давуу тал бүхий салбаруудын экспорт нэмэгдэх, үйлдвэрлэл өргөжих, нэмүү өртөг шингэсэн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлд үр дүнгээ өгнө гэж үзэж байна.

Хэлэлцээрийн хүрээнд Монгол Улсаас экспортлох 367 барааны 97.5 хувь нь хөдөө аж ахуйн гаралтай, хүнс, хөнгөн үйлдвэрийн бараа бүтээгдэхүүн байна. Харин ЕАЭЗХ-ноос манай улсад импортлох 367 барааны 81.7 хувь нь манай улсад үйлдвэрлэх боломж хязгаарлагдмал эрдэс, химийн, 7.5 хувь нь аж үйлдвэрийн салбарын бараа бүтээгдэхүүн байна. Уг жагсаалтанд улаанбуудай, өндөг, хуурай сүү зэрэг стратегийн хүнсийг бууруулсан татвартайгаар, тодорхой тоо хэмжээгээр импортлохоор тусгасан. Хэлэлцээрийг хэрэгжүүлэхдээ дотоодын үйлдвэрлэлийг хамгаалах, хангамжийн тогтвортой байдлаа хангах бодлого, арга хэмжээг хамтад нь авч хэрэгжүүлэх шаардлага бий.

Хэлэлцээр нь зөвхөн экспортын боломжийг нэмэгдүүлэхээс гадна хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэлийн шинэчлэлд эерэг нөлөө үзүүлэх ач холбогдолтой. Үйлдвэрлэлд шаардлагатай тоног төхөөрөмж, сэлбэг хэрэгсэл, сав баглаа боодлын материал, туслах түүхий эдийн нийлүүлэлтийн нөхцөл сайжирснаар аж ахуйн нэгжүүд технологийн шинэчлэл хийх, бүтээмжээ нэмэгдүүлэх, бүтээгдэхүүний чанараа сайжруулахад дэмжлэг болохоор байна.

Энэхүү хэлэлцээрийн хэрэгжилтийг хангах бэлтгэл ажлын хүрээнд Монгол Улс, Бүгд Найрамдах Беларус улсын Засгийн газар хоорондын комиссын 8 дугаар хуралдааны үеэр “Ургамал хамгаалал, хорио цээрийн салбарт хамтран ажиллах тухай” яам хоорондын санамж бичгийг Монгол Улсын Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн яам болон БНБУ-ын Хөдөө аж ахуй, хүнсний яамны хооронд байгуулсан. Энэхүү санамж бичгийг Армени, Киргиз улстай байгуулахаар бэлтгэл хангаж байна.

Мөн Бүгд Найрамдах Армен Улсын Хүнсний хяналт, аюулгүй байдлын газартай хамтран ажиллах харилцан ойлголцлын санамж бичгийн төсөл, мөн Монгол Улсаас Армен Улсад хонь, ямаа, үхэр, адууны мах болон дайвар бүтээгдэхүүн экспортлоход ашиглах олон улсын мал эмнэлгийн гэрчилгээний загварыг боловсруулж, дипломат шугамаар хүргүүлсэн.

Малчид, хоршоодын дэмжлэгийн хувьд:

МАЛЧДЫГ ДЭМЖИХ ЗЭЭЛ

Засгийн газрын 2021 оны 42, 59, 131, 216 дугаар тогтоолын хүрээнд хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэлийг дэмжих зорилгоор 650 тэрбум төгрөгийн хөнгөлөлттэй (жилийн 3%-ийн хүүтэй, 3 жилийн хугацаатай) зээлийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлсэн. Зээлийг ноолуур, ноос, арьс шир бэлтгэл - 200 тэрбум төгрөг, хаврын тариалалт - 100 тэрбум төгрөг, малчдыг дэмжих - 250 тэрбум төгрөг, нөөцийн мах бэлтгэл - 100 тэрбум төгрөг

Зээлийн төрлөөр олгосон хэмжээ

Зээлийн төрөл	Олгосон хэмжээ /тэрбум төгрөг/
Малчдыг дэмжих	199.5
Ноолуур бэлтгэл	94.9
Махны нөөц бүрдүүлэх	89.6
Хаврын тариалалт	43.3
Улаан буудай, тосны ургамал	20.0
Ноос бэлтгэл	3.2
Арьс шир бэлтгэл	2.8

Зээлдэгчдийн мэдээлэл

Малчдыг дэмжих зээл хамгийн өндөр эрэлттэй байсан бөгөөд 24,220 хүсэлт ирснээс 19,860 малчинд зээл олгожээ. Тус хөтөлбөрийн санхүүжилтийн хамгийн том хэсгийг малчдыг дэмжих зээл (199.5 тэрбум төгрөг) эзэлсэн нь малчдын эргэлтийн хөрөнгө, өвөлжилт, хаваржилтыг дэмжихэд чухал нөлөө үзүүлсэн. Олгосон нийт зээлийн малчдад хүрч зориулалтын дагуу зарцуулагдсан нь бодлогын зорилттой нийцсэн байна.

ЗУДЫН ГАМШГИЙН УЛМААС МАЛЧДАД ҮЗҮҮЛСЭН ЗЭЭЛИЙН ХҮҮГИЙН ДЭМЖЛЭГ

2023-2024 оны өвөлжилт, хаваржилт улсын хэмжээнд хүндэрч, зудын гамшиг нүүрлэсний улмаас Засгийн газрын 2024 оны 106 дугаар тогтоолын дагуу малчдын банкны зээлийн үндсэн төлбөрийг нэг жилийн хугацаагаар хойшлуулж, тухайн хугацаанд үүсэх зээлийн хүүгийн тодорхой хэсгийг улсын төсвөөс санхүүжүүлсэн.

Энэхүү арга хэмжээний хүрээнд:

1. 2024 оны 1-4 дүгээр сарын хүүгийн дэмжлэгт 102,455 зээл, 1.06 их наяд төгрөгийн үлдэгдэлтэй зээл хамрагдаж, 50.53 тэрбум төгрөгийн хүүгийн дэмжлэг олгосон.
2. Үргэлжлүүлэн 4-6 дугаар сарын хугацаанд 97,750 зээл, 979.9 тэрбум төгрөгийн үлдэгдэлтэй зээлд 24.20 тэрбум төгрөгийн хүүгийн дэмжлэг үзүүлсэн.

Ингэснээр зудын гамшгийн үед нийт 74.73 тэрбум төгрөгийн зээлийн хүүгийн дэмжлэгийг улсын төсвөөс санхүүжүүлж, 100 мянга гаруй малчны санхүүгийн дарамтыг бууруулсан.

Хүснэгт 1. Хөдөө аж ахуйн гаралтай бүтээгдэхүүний экспорт үнийн дүн /2015-2026*05/

Үзүүлэлт	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026-05*
	/сая америк доллар/											
Хөдөө аж ахуйн нийт экспорт	64.3	85.0	135.5	124.6	110.8	64.6	132.6	169.2	364.0	273.0	321.1	105.8
Мал, амьтан, тэдгээрийн гаралтай бүтээгдэхүүн	26.4	29.2	67.4	102.1	97.6	52.9	42.3	65.0	200.1	197.5	250.1	88.9
Ургамлын гаралтай бүтээгдэхүүн	37.8	55.1	67.7	22.0	12.5	11.0	89.3	101.5	160.7	73.0	66.1	5.2
Мал, амьтан, ургамлын гаралтай өөх тос	0.1	0.7	0.4	0.5	0.7	0.6	1.0	2.8	3.2	2.5	4.9	11.7

Хүснэгт 2. Гол нэр төрлийн бүтээгдэхүүний экспортын хэмжээ сүүлийн 10 жил

Гол нэр төрлийн бараа	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025*
Үхрийн хөлдүү мах (мян.тн)	0.8	0.7	0.6	1.1	0	0	0	0.17	0.2	0.2	0.02
Адууны мах (мян.тн)	3.9	8.0	26.1	32.2	30.8	17.6	6.95	6.92	32.93	23.85	34.65
Малын дайвар бүтээгдэхүүн (мян.тн)	0.04	0.01	0.13	1.63	2.36	1.20	1.24	0.25	1.02	0.70	2.29
Адууны хялгас (мян.тн)	1.0	0.9	1.0	1.5	0.6	1.2	0.34	1.56	0.75	1.14	0.68
Богийн олон гэдэс (мян.тн)	0.42	0.42	0.40	0.45	0.42	0.50	0.64	0.63	0.52	0.59	0.59
Бугын ясан элэр (тн)	43.0	98.2	101.9	103.3	86.6	89.5	128.04	41.14	110.67	85.22	173.57
Хонины арьс (мян.ш)	0	0	0	0	0	0	0	8.01	0	0	0
Хонь, хурганы боловсруулсан арьс буюу шеврет (сая. дм2)	147.8	29.2	82.3	116.2	54.0	49.2	66.27	78.86	39.87	0.4	1.35
Ямаа, ишигний боловсруулсан арьс буюу шевро (сая. дм2)	122.3	61.7	123.1	145.5	120.9	85.2	76.99	76.19	59.3	45.67	27.97
Үхрийн боловсруулаагүй шир (мян.ш)	111.7	45.4	0	0.0	24	8.7	0.1	106.32	175.71	113.78	2.28
Адууны боловсруулаагүй шир (мян.ш)	6.2	415.0	171.0	0.3	568.8	335.3	441.28	0	340.51	169.06	225.84
Үхэр, адууны боловсруулсан шир (сая дм2)	70.7	86.4	102.0	79.5	68.6	23.4	7.58	17.4	10	50.71	29.49
Хонины самнаагүй ноос (мян.тн)	11.5	14.1	16.1	12.2	14.8	8.5	5.3	17.7	13.3	8.2	6.6
Угаасан ноолуур (мян.тн)	5.0	5.4	5.4	5.3	5.7	6.3	6.03	6.4	5.4	4.8	0
Сампасан ноолуур (мян.тн)	0.6	0.5	0.6	0.6	0.5	0.3	0.4	0.9	1.0	0.7	4.0
Сүлжмэл футболка, майк (мян.ш)	6.4	9.4	12.7	17.4	13.2	9.6	9.23	6.02	15.98	16.78	7.65
Свитер, пуловер, джемпер, жилет болон сүлжмэл гадуур-цамц (мян.ш)	116.0	109.0	132.1	236.3	323.5	291.5	290.13	343.56	298.09	197.57	197.11
Оёмол пальто, цув, хүрэм (мян.ш)	1.2	4.3	10.1	12.4	19.7	18.2	7.17	6.02	17.53	4.54	9.75
Оёмол дотуур хувцас (мян.ш)	1.3	2.4	6.6	11.7	4.6	3.4	2.73	2.55	7.79	1.71	6.62
Хөнгөл ба аяны хөнгөл (мян.ш)	3.4	3.5	15.6	5.0	13.0	10.8	9.2	13.5	12.6	4.9	8.1

Хүснэгт 3. Гол нэр төрлийн бүтээгдэхүүний экспортын үнийн дүн сүүлийн 10 жил

Гол нэр төрлийн бараа	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Үхрийн холдуу мах	2621.93	1592.29	1643.32	3175.78	0	0	0	576.68	979.02	720.98	48
Адууны мах	7318.5	14392.62	44529.23	64973.98	57688.58	33047.49	14443.46	21057.38	125496.56	84237.48	124257.81
Малын дайвар бүтээгдэхүүн	88.31	59.24	189.35	2179.74	2509.4	1257.14	930.59	215.69	1347.5	799.27	2276.01
Адууны хялгас	2868.66	1648.72	1419.11	2388.34	656.74	1329.7	799.81	4457.03	734.93	1319.49	832.96
Богийн өлөн гэдэс	8851.49	6579.64	6394.59	8563.4	8544.52	8934.66	15291.38	15906	11231.86	13146.24	14356.9
Бутын асан эвэр	286.59	957.21	1125.26	1405.77	1223.66	1034	1982.15	815.53	1549.67	815.99	1878.32
Хонины арьс	0	0	0	0	0	0	0	14.78	0	0	0
Хонь, хурганы боловсруулсан арьс буюу шварг	12274.32	1644.22	3149.5	3109.54	1185.87	1007.7	1328.24	1363.21	604.61	4.11	27
Ямаа, иншгийн боловсруулсан арьс буюу шваро	10256.83	3897.39	6229.92	4980.87	4031.22	3120.42	2435.35	1622.22	1450.19	1130.37	518.37
Үхрийн боловсруулаагүй шир	1725	796	0	0	24	26.1	10.42	725.63	763.92	487.09	2.28
Адууны боловсруулаагүй шир	74.4	7758.83	2965.76	5.1	1740.79	470.46	735.08	0	376.01	214.74	215.05
Үхэр, адууны боловсруулсан шир	8284.59	9953.62	10167.56	8430.99	6376.18	2274.25	846.4	908.32	648.82	1237.46	632.99
Хонины самнаагүй ноос	13945.48	16356.61	20643.02	20152.71	20352.43	8983.24	5369.93	14823.33	13964.8	8945.44	6707.86
Угаасан ноолуур	197181	192534.59	205639.51	251956.17	283289.7	185313.06	255646.35	308413.53	263952.4	256721.11	0
Самнасан ноолуур	40711.23	33189.1	38522.13	54944.23	45319.35	16876.99	39923	93051.03	95850.9	69820.34	332466.49
Ноолууран топс	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Сүлжмэл футболка, майк	237.29	334.05	500.23	502.01	517.36	266.6	402.8	214.07	472.24	906.44	404.54
Свитер, пуловер, джемпер, жилет болон сүлжмэл галуур цамц	5225.52	6025.8	6527.93	12588.92	18250.96	14088.75	15037.32	18643.63	17009.4	12020.9	12797.86
Обмол пальто, цув, хүрэм	205.47	391.35	786.75	2052.29	3599.02	2226.32	1670.55	1436.67	2400.02	1124.88	1477.23
Обмол дотуур хувцас	61.46	54.82	116.53	163.79	140.38	35.08	60.2	62.03	379.29	48.04	348.22
Хонжил ба аяны хонжил	306.54	221.93	730.52	345.48	866.51	782.51	802.34	935.27	998.05	669	1116.29

Хүснэгт 4. ХХААХҮЯ-наас шинээр олгосон болон сунгалт хийсэн тусгай зөвшөөрөл мэдээлэл /2018-2026 оны тоон мэдээлэл/

Салбар	Тусгай зөвшөөрлийн нэр, төрөл	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Мал аж ахуй	Гадаадаас сайжруулагч мал, малын үржүүлгийн бүтээгдэхүүн авах	27	16	18	37	27	30	42	39	4
	Мал, малын үржүүлгийн бүтээгдэхүүн гадаадад гаргах	7	9	6	8	3	11	15	11	5
	Бичил биетнийг өсгөвөрлөх, өндгөн эс, хөврөл, үрийг үйлдвэрлэх, үйлчилгээнд нэвтрүүлэх	6	2	2	4	5	3	1	6	1
Газар тариалан	Таримал ургамлын үр үйлдвэрлэх	0	0	0	0	2	8	5	1	6
	Ургамал хамгааллын бүтээгдэхүүнийг импортлох	3	6	12	12	13	21	12	11	7
	Ургамал хамгааллын бүтээгдэхүүнийг худалдаалах	3	6	11	14	12	19	18	11	5
Хүнсний үйлдвэр	Тамхн импортлох	5	9	0	9	9	5	3	11	8
	Тамхн үйлдвэрлэх	0	2	0	2	0	2	0	3	0
	2-25 хүртэл хатуулагтай согтууруулах ундаа импортлох	0	23	23	41	27	63	54	23	15
	2-25 хүртэл хатуулагтай согтууруулах ундаа үйлдвэрлэх	3	7	2	3	7	1	5	8	1
	25-40 хүртэл хатуулагтай согтууруулах ундаа импортлох	0	4	3	10	20	14	19	9	3
	25-40 хүртэл хатуулагтай согтууруулах ундаа үйлдвэрлэх	1	15	10	2	12	3	2	10	0
Хөнгөн үйлдвэр	40 ба түүнээс дээш хатуулагтай согтууруулах ундаа импортлох	0	0	0	0	0	6	19	7	2
	40 ба түүнээс дээш хатуулагтай согтууруулах ундаа үйлдвэрлэх	0	0	0	0	0	0	1	2	0
	Спирт үйлдвэрлэх	0	3	1	1	3	2	0	3	0
	Үйлдвэрлэл, технологийн паркийн үйл ажиллагаа эрхлэх	0	0	1	1	0	1	1	0	0
	Нийт	59	102	89	160	140	189	197	155	57

Хүснэгт 4-2. ХХААХҮЯ-наас шинээр олгосон болон сунгалт хийсэн тусгай зөвшөөрөл мэдээлэл салбараар /2018-2026 оны тоон мэдээлэл/

Салбар	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Мал аж ахуй	40	27	26	49	35	44	58	56	10
Газар тариалан	10	13	23	42	27	48	35	23	18
Хүнсний үйлдвэр	9	62	39	68	78	96	103	76	29
Хөнгөн үйлдвэр	0	0	1	1	0	1	1	0	0
Нийт	59	102	89	160	140	189	197	155	57

Хүснэгт 5.1. Мах, махан бүтээгдэхүүний экспорт орноор /2025 оны 12 дугаар сарын 31-ны байдлаар/

№	Махны пэр торол	Экспортолсон улс	Экспортолсон тоо хэмжээ, кг	Мөнгөн дүн, ам.дол
1	Адууны мах	ОХУ	120,000	342,752
		Япон	7,195	39,220
		БНХАУ	30,618,830	110,166,859
		Узбекистан	644,500	2,175,396
		Казахстан	3,083,000	11,166,005
		Тажикстан	180,127	367,989
		Нийт	34,653,652	124,258,220
		Азербайжан	903,860	3,422,895
		Иран	15,096,422	61,929,584
		Ирак	20,000	90,143
2	Хонь, ямааны түүхий мах	Хонконг	2,519,185	10,105,331
		Узбекистан	3,373,911	12,404,412
		Арабын нэгдсэн эмират	39,080	139,124
		Катар	263,908	1,107,526
		Вьетнам	126,870	578,996
		Тажикстан	317,258	1,092,897
		Кувейт	10,690	49,376
		Туркменистан	20,012	77,046
		Казахстан	38,000	171,271
		БНАСАУ	39,000	179,729
		Нийт	25,122,196	102,559,477
		Узбекистан	40,000	128,000
		Азербайжан, Ирак, Япон, БНАСАУ	2,290,722	2,276,155
3	Үхрийн түүхий мах	Азербайжан, Австри, Испани, Нидерланд, Япон, Итали, Узбек	988,528	14,803,980
4	Малын дайвар	БНХАУ	22,528,426	101,283,629
5	Өлөн	БНХАУ	4,466,496	22,352,125
6	Дулааны аргаар боловсруулсан мах	ОХУ /үхрийн, ямааны/	17,907,640	78,255,191
	Үхрийн мах		30,871	123,837
	Хонь, ямааны мах	БНСУ /үхрийн, ямааны/	123,208	551,041
	Консерв	Япон	211	1,435
		Нийт	154,290	676,314

Хүснэгт 5.2. Сүү, сүүн бүтээгдэхүүний экспорт орноор /2025 оны 12 дугаар сарын 31-ны байдлаар/

№	Бүтээгдэхүүний нэр торол	Экспортолсон улс	Хэмжих нэгж	Экспортолсон тоо хэмжээ	Мөнгөн дүн, ам.дол
1	Шингэн сүү, цөцгий.	Япон	л	812	3.25
2	Өтгөрүүлсэн, хуурай сүү, цөцгий.	БНХАУ	кг	1,384.50	11.89
3	Тараг, цагаан идээ.	Америкийн Нэгдсэн Улс Япон	кг	1,341.00 200	5.08 0.8
4	Шар сүү	БНСУ	кг	10.64	0.61
5	Бяслаг ба аарц.	Америкийн Нэгдсэн Улс Киргизстан Япон	кг	1,065.30 32,660.00 217	13.85 230.43 6.31

Хүснэгт 5.3. Ноолуурын экспорт орноор /2025 оны 12 дугаар сарын 31-ны байдлаар/

№	Бүтээгдэхүүний нэр торол	Экспортолсон улс	Хэмжих нэгж	Экспортолсон тоо хэмжээ	Мөнгөн дүн, ам.дол
1	Ямааны самнасан ноолуур	БНСУ	кг	9,690.00	939.8
		БНХАУ	кг	3,431,460.07	273,759.07
		Итали	кг	447,436.65	43,910.18
		Их британи	кг	81,285.70	8,242.20
		Непал	кг	2,030.00	192.83
		Франц	кг	18,919.80	2,344.17
		ХБНГУ	кг	19,539.00	471.85
		Энэтхэг	кг	12,860.00	1,185.99
		Япон	кг	300	36.3

Хүснэгт 5.4. Ноос, ноосон бүтээгдэхүүн экспорт орноор /2025 оны 12 дугаар сарын 31-ны байдлаар/

№	Бүтээгдэхүүний нэр төрөл	Экспортлогон улс	Хэмжих нэгж	Экспортлогон тоо хэмжээ	Мөнгөн дүн, ам.дол
1	Сэмлээгүй эсвэл самнаагүй хонины ноос.	БНХАУ	кг	6,491,161.67	6,620.16
		БНХАУ	кг	675,575.80	884.21
2	Мал амьтны үс, хялгасны хаягдал (сэргээсэн ноос үл хамаарна).	Их британи	кг	3,040.00	3.04
		Франц	кг	400	0.51
		ХБНГУ	кг	2,000.00	2
3	Хонины сэмлэсэн ноосон, жижиглэн баглаагүй ээрмэл (аппаратын).	Япон	кг	588.2	24.53
		Америкийн Нэгдсэн Улс	кг	16.54	3.8
		БНСУ	кг	2,029.62	349.79
		БНХАУ	кг	1,495.81	7.65
		Бельги	кг	67.49	3.66
		Итали	кг	270.79	65.56
4	Мал амьтны нарийн ширхэгт үс, ноосон ээрмэл (жижиглэн баглаагүй)	Их британи	кг	15.38	1.05
		Непал	кг	2,335.10	339.56
		Нидерланд	кг	11	0.87
		Франц	кг	2,600.65	116.62
		ХБНГУ	кг	254.69	22.81
		Швейцар	кг	67.24	4.94
		Япон	кг	3,767.48	449.45
		Америкийн Нэгдсэн Улс	кг	21.5	0.77
		БНХАУ	кг	294.89	1.06
		Бельги	кг	3.9	0.24
		Дани	кг	15.6	0.98
		Их британи	кг	20	2
		Канад	кг	1	0.03
		Непал	кг	3,407.82	145.13
		Франц	кг	1.05	0.05
		ХБНГУ	кг	13.3	0.83
		Швейцар	кг	0.1	0.04
		Япон	кг	45.92	3.32
5	Мал амьтны нарийн ширхэгт үс, ноосон ээрмэл (жижиглэн багласан).				

Хүснэгт 5.5. Арьс ширэн бүтээгдэхүүний экспорт орноор /2025 оны 12 дугаар сарын 31-ны байдлаар/

№	Бүтээгдэхүүний нэр төрөл	Экспортлогсон улс	Хэмжих нэгж	Экспортлогсон тоо хэмжээ	Мөнгөн дүн, ам.дол
1	Үхэр, адууны боловсруулаагүй шир, хуулдас.	БНХАУ	ш	225,677.00	215.38
2	Бусад мал, амьтдын арьс	Австри	ш	5	1.2
		Америкийн Нэгдсэн Улс	ш	260	96.03
		Беларусь	ш	1	0.1
		Бельги	ш	1	0.25
		Болгар	ш	5	5.7
		Испани	ш	9	3.25
		Канад	ш	13	3.2
		Мексикийн Нэгдсэн Улс	ш	10	2.3
		Нидерланд	ш	2	0.3
		Польш	ш	4	1.5
		Португал	ш	3	0.6
		Украйн	ш	1	1.2
3	Үхэр, адууны боловсруулсан шир	Франц	ш	5	3.1
		ХБНГУ	ш	5	1.15
		БНСУ	дм.кв	1,382,400.00	40.64
4	Хонь, хурганы боловсруулсан арьс буюу шеврет.	БНХАУ	дм.кв	28,111,500.00	592.34
5	Ямаа, ишигний боловсруулсан арьс буюу шевро.	Турк	дм.кв	1,350,000.00	27
		БНХАУ	дм.кв	14,966,100.00	241.12
		Турк	дм.кв	12,403,500.00	267.97
6	Бусад амьтдын, боловсруулсан арьс	Узбекстан	дм.кв	596,700.00	9.28
		Бутан	дм.кв	55,500.00	6.88

Хүснэгт 5.6. Газар тариалангийн гаралтай бүтээгдэхүүний экспорт орноор /2025 оны 12 дугаар сарын 31-ны байдлаар/

№	Бүтээгдэхүүний нэр төрөл	Экспортлогсон улс	Хэмжих нэгж	Экспортлогсон тоо хэмжээ	Мөнгөн дүн, ам.долл
1	Төмс	Казахстан	кг	1,226,250.00	135.15
		Киргизстан	кг	21,600.00	5.4
		Узбекстан	кг	2,895,500.00	335.78
2	Бусад үр тарианы гурил	Япон	кг	4,995.00	12.99
		Америкийн Нэгдсэн Улс	кг	116	0.27
3	Улаанбуудайн буюу меслины гурил	БНХАУ	кг	240,000.00	43.08
4	Рапс	БНХАУ	кг	33,453,300.00	19,229.02
5	Бусад тослог ургамлын үр, жимс	БНХАУ	кг	374,000.00	234.31
6	Мальн тэжээл, шар манжин, бусад өвс ургамал	БНХАУ	кг	38,193,220.00	2,628.76

Хүснэгт 6. Гадаад худалдааны үйл ажиллагаанд шаардаж буй баримт бичиг, иргэн, хуулийн этгээдийн бүрдүүлэх мэдээллийн жагсаалт /экспорт, импорт тус бүрээр/

№	Баримт бичгийн нэр	д/д	Гадаад худалдаа эрхлэгчийн бүрдүүлэх материалын жагсаалт	Харууцах байгууллага, ажилтны нэр, албан тушаал, утасны дугаар
Мал эмнэлгийн ерөнхий газар				
1	Мал, амьтны эм, эмнэлгийн хэрэгсэл үйлдвэрлэх, импортлох тусгай зөвшөөрөл	1	Тусгай зөвшөөрөл авахыг хүссэн өргөдөл	Мал эмнэлгийн ерөнхий газар Худалдааны чөлөөт байдал, экспорт, импортын мал эмнэлгийн асуудал хариуцсан ахлах мэргэжилтэн (улсын ахлах байцаагч) Б.Дэлгэрмаа утас-99109483 МУ-ын стандарт MNS6461:2020 (Мал, амьтны эм, эмнэлгийн хэрэгсэл ханган нийлүүлэх байгууллагад тавих ерөнхий шаардлага)
		2	Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн гэрчилгээний хуулбар;	
		3	Ажлын байрны дүгнэлт	
		4	Цахим төлбөрийн баримтын системд холбогдсон талаархи нотлох баримт	
		5	Мэргэжлийн боловсон хүчний чадавхтай байх: (Малын их эмчийн анкет, диплом, итгэмжлэл)	
		6	Гадаад улсын ханган нийлүүлэгч байгууллагатай байгуулсан худалдааны гэрээ, итгэмжлэл, эсхүл албан ёсны төлөөнөл болохыг нотлох баримт;	
		7	Үйлдвэрлэгч, эсхүл нийлүүлэгчийн олон улсын чанар, стандартын шаардлага хангасныг нотлох гэрчилгээ.	
		8	Үйлдвэрлэлд ашиглах тоног тохоромжийн үндсэн үзүүлэлт, асуулгүй ажиллагааны шаардлагыг хангасан тухай баримт бичиг.	
		9	Улсын тэмдэгтийн хураамж тогсон нотлох баримт	
		10	Гэрчилгээний үнэ тогсон нотлох баримт (12500T) Торийн сангийн 100900019039 данс	
2	Мал, амьтны тэжээлийн нэмэлт, эм, эмнэлгийн хэрэгсэл импортлох, экспортлох эргийн зөвшөөрөл	1	Эргийн зөвшөөрөл хүссэн өргөдөл	Мал эмнэлгийн ерөнхий газар Худалдааны чөлөөт байдал, экспорт, импортын мал эмнэлгийн асуудал хариуцсан ахлах мэргэжилтэн(улсын ахлах байцаагч) Ц.Бямбазул утас-99846462 2021 оны 03 дугаар сарын 16 ны өдрийн А/67 дугаар бүхий мал эмнэлгийн гэрчилгээний загвар, хэрэглэх заавар
		2	Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн гэрчилгээний хуулбар;	
		3	Худалдах худалдан авах, гэрээ болон түүнтэй адилтгах баримт бичиг	
		4	Чанарын гэрчилгээ	
		5	Бараа бүтээгдэхүүний багтаа боодлын жагсаалт хүчинтэй байх хугацааны дөрөвний гурав нь дуусаагүй болохыг нотлох баримт; (Packing list, invoice)	
		6	Төлбөрийн баримт	
3	Мал, амьтан болон мал, амьтны гаралтай түүхний эд бүтээгдэхүүний олон улсын мал эмнэлгийн экспорт, импортын гэрчилгээ /эргийн зөвшөөрөл/	1	Эргийн зөвшөөрөл хүссэн өргөдөл Хүнс. Ходөө аж ахуй хонгон үйлдвэрийн яамны Export.mofa.gov.mn хаягаар системээр хүлээн авна	Мал эмнэлгийн ерөнхий газар Худалдааны чөлөөт байдал, экспорт, импортын мал эмнэлгийн асуудал хариуцсан ахлах мэргэжилтэн(улсын ахлах байцаагч) Ц.Бямбазул утас-99846462 2021 оны 03 дугаар сарын 16 ны өдрийн А/67 дугаар бүхий мал эмнэлгийн гэрчилгээний загвар, хэрэглэх заавар
		2	Бараа бүтээгдэхүүний багтаа боодлын жагсаалт хүчинтэй байх хугацааны дөрөвний гурав нь дуусаагүй болохыг нотлох баримт; (Packing list, invoice)	
		3	Мал эмнэлгийн лабораторийн шинжилгээний дүн	
		4	Худалдах худалдан авах, гэрээ болон түүнтэй адилтгах баримт бичиг	
		5	Төлбөрийн баримт	

2		Ургамал хамгааллын газар	
1	1	Амьтан, ургамал, бүтээгдэхүүнийг худалдах, худалдан авах гэрээ, бэлгэлэлийн гэрээ болон түүнтэй адилтгах бичиг баримт	Ургамал хамгааллын газар
	2	Ургамал хамгааллын газарт хандсан албан хүсэлт, маягт / бүтээгдэхүүнийг тээвэрлэх тээврийн хэрэгслийн торол, замын чиглэл, нэвтрүүлэх хилийн боомт, хугацаа	Ургамлын эскпорт, импорт, хорио цэрийн асуудал хариуцсан ахлах, мэргэжилтэн Э.Батзориг
	3	Түүхий эд, бүтээгдэхүүний тоо хэмжээ, боловруулалтын байдал, савлалт, шошго, чанар, аюулгүй байдлын талаархи мэдээлэл.	Ж.Эвтбаатар, Утас: 77112696, 91198833,
	4	Гарал үүслийн гэрчилгээ	Ургамал хамгааллын бүтээгдэхүүн хариуцсан мэргэжилтэн Г.Азжаргал
	5	Ургамлын хортон шавьж устгах ариутгал хийсэн акт	
	6	Байгалийн ургамал тэлгээрийн гаралтай эд зүйлийг гадаадад гаргах зөвшөөрөл	
	7	Ургамлын хорио цэрийн шинжилгээний дүн эх хувь	
	8	ОХУ болон БНХАУ-д ургамал, түүхий эд, экспортлох бол тухайн улсад бүртгэгдсэн бүртгэлийн лицензийн хуулбар /лиценз/ - хилэг	Ургамлын эрүүл ахуйн гэрчилгээ MNS ISPM 12:2025, Ургамлын эрүүл ахуйн гэрчилгээ олгох тогтолцоо MNS ISPM 07:2025
	9	Улсын байцаагчийн дээж авсан тухай тэмдэглэл	
2	1	Ургамал хамгааллын газарт хандсан албан хүсэлт, маягт / бүтээгдэхүүнийг тээвэрлэх тээврийн хэрэгслийн торол, замын чиглэл, нэвтрүүлэх хилийн боомт, хугацаа, түүхий эд, бүтээгдэхүүний тоо хэмжээ, боловруулалтын байдал, савлалт, шошго, чанар, аюулгүй байдлын талаархи мэдээлэл.	Ургамал хамгааллын газар
	2	Амьтан, ургамал, бүтээгдэхүүнийг худалдах, худалдан авах гэрээ, бэлгэлэлийн гэрээ болон түүнтэй адилтгах бичиг баримт	Ургамлын эскпорт, импорт, хорио цэрийн асуудал хариуцсан ахлах, мэргэжилтэн Э.Батзориг
	3	Импортлогч нь иргэн бол иргэний үнэмлэхийн хуулбар, хуулийн этгээл бол улсын бүртгэлийн гэрчилгээний хуулбар, хэрэв шуудангаар ирүүлсэн бол нотариатчаар гэрчлүүлсэн хуулбар	Ж.Эвтбаатар, Утас: 77112696, 91198833,
	4	Экспортлогч улсын худалдааны компаниас импортлох тохиолдолд албан ёсны гэрээт борлуулагч мөн болохыг нотлох баримт бичиг	Ургамал хамгааллын бүтээгдэхүүн хариуцсан мэргэжилтэн Г.Азжаргал
	5	Экспортлогч улсын үйлдвэрийн зохистой дадал, ханалт удирдлагын тогтолцоо нэвтрүүлснийг баталгаажуулсан гэрчилгээний хуулбар /ISO, HACCP, GAP гм/	"Ургамлын эрүүл ахуйн импортын зохицуулалтын тогтолцооны удирдамж MNS ISPM 20:2024",
	6	Стандарт, техникийн зохицуулалтын шаардлага хангасан зориулалтын агуулах, тээврийн хэрэгслийн мэдээлэл. Эсхүд энэ шаардлагыг хангасан хуулийн этгээд, байгууллагатай хийсэн гэрээ	"Хөнгөлт организм эрсдэлийн шинжилгээний ерөнхий бүтэц MNS ISPM 02:2025"
	7	Экспортлогч улсын эрх бүхий байгууллагын лабораторийн шинжилгээний дүн	ХХААХҮС-ын 2025 оны 04 дүгээр сарын 09-ны өдрийн
	8	Стратегийн хүнсийг экспортлох, импортлох /улаанбуудайн үр, улаанбуудайн гурил/	
	9	Сортын үндэсний бүртгэлийн батламж	
	10	Үрийн чанар, сортын тодорхойлсон дагалдах баримт бичиг	
	11	Монгол Улсын тандартын шаардлагыг хангасныг баталгаажуулах баримт бичиг /Анализ сертификата, шинжилгээний дүн, тохирлын гэрчилгээ/	
3	Ургамал, бүтээгдэхүүнийг	Ургамал хамгааллын газарт хандсан албан хүсэлт, маягт / бүтээгдэхүүнийг тээвэрлэх тээврийн хэрэгслийн торол, замын чиглэл, нэвтрүүлэх хилийн боомт, хугацаа, түүхий эд	

дамжуулан тээвэрлэх мэдэгдэл		бүтээгдэхүүний тоо хэмжээ, боловсруулалтын байдал, савлагт, шошго, чанар, аюулгүй байдлын талаархи мэдээлэл.	“жагсаалт батлах тухай” А/161 дугаар тушаалын хавсралт				
	2	Амьтан, ургамал, бүтээгдэхүүнийг худалдах, худалдан авах гэрээ, бэлэгтэлийн гэрээ болон түүнтэй адилтгах бичиг баримт					
	3	импортогч нь иргэн бол иргэний үнэмлэхийн хуулбар, хуулийн этгээд бол улсын бүртгэлийн гэрчилгээний хуулбар, хэрэв шуудангаар ирүүлсэн бол нотариатчаар гэрчүүлсэн хуулбар					
	4	Ургамлын эрүүл ахуйн гэрчилгээ /Phytosanitary certificate/					
	1	Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн гэрчилгээ;					
	2	Эрхлэх үйлдвэрлэл, үйлчилгээний торол, хугацааг тодорхой тусгасан өргөдөл;					
	3	Химийн хорт болон аюултай бодисын тухай хуулийн 17.1-д заасан эрсдэлийн үнэлгээний дүгнэлт					
	4	Ургамал хамгааллын бүтээгдэхүүнийг худалдаалах байр, хадгалах агуулахад хийсэн байгаль орчны нолооллын ерөнхий үнэлгээний дүгнэлт;					
	5	БОНЕУ-ний дүгнэлтээр нарийвчилсан үнэлгээ хийлгэх шаардлагатай гэж үзсэн тохиолдолд байгаль орчны нолооллын нарийвчилсан үнэлгээний дүгнэлт					
	6	Химийн бодисын сав, баглаа боодлыг устгах, дахин боловсруулах үйлдвэртэй байгуулсан гэрээ;					
4	Ургамал хамгааллын бүтээгдэхүүн импортолох тусгай зөвшөөрөл	7	Ургамал хамгаалал, хорио цээрийн мэргэжилтэй, эсхүл энэ чиглэлээр мэргэшсэн агрономичтой болохыг нотлох дипломын хуулбар, нийгмийн даатгалын лавлагаа.	Ургамал хамгааллын газар Ургамал хамгааллын бүтээгдэхүүн хариуцсан мэргэжилтэн Г.Азжаргал			
		Холобогч ахуйн экспорт, импорт, импортын нэг цонхны цахим систем					
		1	Ургамлын хорио цээрийн шинжилгээний дүн эх хувь /ХАБҮЛД, УЭШХ/				
		2	Худалдах, худалдан авах гэрээ, бэлэгтэлийн гэрээ болон түүнтэй адилтгах баримт бичиг /Орос, англи хэлээр бичигдсэнээс бусад тохиолдолд монгол хэл дээр баталгаат орчуулгаар орчуулсан байх/				
		3	Сав баглаа, боодлын мэдээлэл /тоо хэмжээ/ Англи хэлээр				
		4	Улсын байцаагчийн дээж авсан тухай тэмдэглэл				
		5	ОХУ болон БНХАУ-д ургамал, түүхий эд, экспортолох бол тухайн улсад бүртгэгдсэн бүртгэлийн лицензийн хуулбар /лиценз/				
		6	Байгалийн ургамал тэдгээрийн гаралтай эд зүйлийг гаднаад гаргах зөвшөөрөл				
		7	Гарал үүслийн гэрчилгээ				
		8	Ургамлын хорио цээрийн шинжилгээний дүн эх хувь				
1	Экспорт: “Ургамал, тэдгээрийн гаралтай түүхий эд”	9	Стратегийн хүнс экспортолох, импортолох тусгай зөвшөөрлийн хуулбар /хүнсний улаан буудай, гурил, тарианы үр/	Ургамал хамгааллын газрын Ахлах байцаагч н.Батзориг Утас: 77112696 91198833			
		10	Ургамлын хортон шавьж устгах ариутгал хийсэн акт				
		11	Нэмэлт хавсралт				
		1	Итгэмжтэгдсэн лабораторийн шинжилгээний дүн /УМЭАЦЛ-ын шинжилгээний үр дүн/				
		2	Мал эмнэлгийн гэрчилгээ				
		3	Худалдах, худалдан авах гэрээ, бэлэгтэлийн гэрээ болон түүнтэй адилтгах баримт бичиг /Орос, англи хэлээр бичигдсэнээс бусад тохиолдолд монгол хэл дээр баталгаат орчуулгаар орчуулсан байх/				
		4	Сав баглаа, боодлын мэдээлэл /тоо хэмжээ/ Англи хэлээр				
		5	Улсын байцаагчийн дээж авсан тухай тэмдэглэл				
		2	Экспорт: “Мал, амьтны гаралтай түүхий эд”				Мал эмнэлгийн ерөнхий газрын Экспорт, импорт, мал эмнэлгийн олон улсын гэрчилгээний асуудал хариуцсан улсын байцаагч Ч.Бямбаул Утас: 51261635 99846462

	6	Арьс, шир, ноос, ноолуурыг боловсруулсан газрын тодорхойлолт, стандартын шинжилгээний дүн /шаардлагатай тохиолдолд/	
3	1	Итгэмжлэгдсэн лабораторийн шинжилгээний дүн /УМЭАНЦЛ-ын шинжилгээний үр дүн/	Мал эмнэлгийн ерөнхий газрын Экспорт, импорт, мал эмнэлгийн олон улсын гэрчилгээний асуудал хариуцсан улсын байцаагч Ч.Бямбазул Утас: 51261635 99846462
	2	Мал эмнэлгийн гэрчилгээ	
	3	Худалдах, худалдан авах гэрээ, бэлгэлэлийн гэрээ болон түүнтэй адилтгах баримт бичиг /Орос, англи хэлээр бичигдсэнээс бусад тохиолдолд монгол хэл дээр баталгаат орчуулгаар орчуулсан байх/	
	4	Сав баглаа, боодлын мэдээлэл /тоо хэмжээ/ Англи хэлээр	
	5	Улсын байцаагчийн дээж авсан тухай тэмдэглэл	
	6	Мах, махан бүтээгдэхүүн гуравдагч улсад экспортолох бол ОХУ болон БНХАУ-аас дамжуулан гээвэрлэх зовшоорлийн хуулбар	
	7	Хүнсний бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл явуулах тухай улсын байцаагчийн дүгнэлт /анх удаа экспорт эхэлж байгаа бол/	
	8	ОХУ болон БНХАУ-д мах, махан бүтээгдэхүүн экспортолох бол тухайн улсад бүртгэгдсэн бүртгэлийн хуулбар /нэг удаа огов/	
4	1	Итгэмжлэгдсэн лабораторийн шинжилгээний дүн /УМЭАНЦЛ-ын шинжилгээний үр дүн/	Мал эмнэлгийн ерөнхий газрын Экспорт, импорт, мал эмнэлгийн олон улсын гэрчилгээний асуудал хариуцсан улсын байцаагч Ч.Бямбазул Утас: 51261635 99846462
	2	Мал эмнэлгийн гэрчилгээ	
	3	Тоо толгой, хүйс, зүс, нас, ээмэгний дугаар гм /жагсаалт, эрүүл мэндийн дэвтэр/	
5	1	Итгэмжлэгдсэн лабораторийн шинжилгээний дүн /УМЭАНЦЛ-ын шинжилгээний үр дүн/	Ургамал хамгааллын газрын Ахлах байцаагч н.Батзориг Утас: 77112696 91198833
	2	Сав баглаа, боодлын мэдээлэл /тоо хэмжээ/ Англи хэлээр	
	3	Улсын байцаагчийн дээж авсан тухай тэмдэглэл	
	4	Гарал үүслийн гэрчилгээ	
	5	БОАЖЯ-аас олгосон тусгай зөвшөөрлийн хуулбар	
	6	БОАЖЯ-аас олгосон CITES гэрчилгээний хуулбар	
6	1	Улсын бүртгэлийн гэрчилгээ	Мал эмнэлгийн ерөнхий газрын Экспорт, импорт, мал эмнэлгийн олон улсын гэрчилгээний асуудал хариуцсан улсын байцаагч Ч.Бямбазул
	2	Тусгай зовшоорол	
	3	Худалдах, худалдан авах гэрээ, бэлгэлэлийн гэрээ болон түүнтэй адилтгах баримт бичиг /Орос, англи хэлээр бичигдсэнээс бусад тохиолдолд монгол хэл дээр баталгаат орчуулгаар орчуулсан байх/	
	4	Сав баглаа, боодлын мэдээлэл /тоо хэмжээ/ Англи хэлээр	
	5	Экспортлогч талын мал эмнэлгийн гэрчилгээ /эрх бүхий байгууллагаас олгосон/	
	6	Хууль, журмын дагуу импортын өмнөх эрдлийн хянан магадлагаа хийлгэх	
7	1	Улсын бүртгэлийн гэрчилгээ	Ургамал хамгааллын газрын Ахлах байцаагч н.Батзориг Утас: 77112696 91198833
	2	Тусгай зовшоорол	
	3	БОАЖЯ-аас олгосон лиценз	
	4	Хууль, журмын дагуу импортын өмнөх эрдлийн хянан магадлагаа хийлгэх	

8	бүтээгдэхүүн импортлох"	5	Ургамал, ургамлын гаралтай түүхий эд бүтээгдэхүүнийг худалдах, худалдан авах гэрээ, бэлэглэлийн гэрээ болон түүнтэй адилтгах баримт бичиг /Орос, англи хэлээр бичигдсэнээс бусад тохиолдолд монгол хэл дээр баталгаат орчуулгаар орчуулсан байх/	Ургамал хамгааллын газрын Ахлах байцаагч н.Батзориг Утас: 77112696 911198833
		6	Зохистой дадал, хяналт удирдлагын тогтоцоо нэвтрүүлснийг баталгаажуулсан гэрчилгээний хуулбар /ISO, HACCP гм/	
		7	Стратегийн хүнс экспортлох, импортлох тусгай зөвшөөрлийн хуулбар /хүнсний улаан буудай, гурил, тарианы үр/	
		1	Улсын бүртгэлийн гэрчилгээ	
9	Транзит: "Ургамал, тэдгээрийн гаралтай түүхий эд, бүтээгдэхүүн дамжуулан өнгөрүүлэх мэдэгдэл"	2	Экспортлогч талын ургамлын эрүүд ахуйн гэрчилгээ /эрх бүхий байгууллагаас олгосон/	Мал эмнэлгийн ерөнхий газрын Экспорт, импорт, мал эмнэлгийн олон улсын гэрчилгээний асуудал хариуцсан улсын байцаагч Ч.Бямбазул
		3	Ургамал, ургамлын гаралтай түүхий эд бүтээгдэхүүнийг худалдах, худалдан авах гэрээ, бэлэглэлийн гэрээ болон түүнтэй адилтгах баримт бичиг /Орос, англи хэлээр бичигдсэнээс бусад тохиолдолд монгол хэл дээр баталгаат орчуулгаар орчуулсан байх/	
		1	Улсын бүртгэлийн гэрчилгээ	
		2	Мал, амьтны гаралтай түүхий эд, бүтээгдэхүүнийг худалдах, худалдан авах, дамжуулан тээвэрлэх гэрээ, бэлэглэлийн гэрээ болон түүнтэй адилтгах баримт бичиг /Орос, англи хэлээр бичигдсэнээс бусад тохиолдолд монгол хэл дээр баталгаат орчуулгаар орчуулсан байх/	
		3	Сав баглаа, боодлын мэдээлэл /тоо, толгой, хэмжээ, жагсаалт (Амьд мал бол тоо, зүс, ээмэгний дугаар, нас, хүйсний мэдээллийг бүрэн оруулсан жагсаалт)	
		4	Экспортлогч талын зөвшөөрөл /эрх бүхий байгууллагаас олгосон/	
		5	Импортлогч талын мал эмнэлгийн гэрчилгээ /эрх бүхий байгууллагаас олгосон/	